När skapades Sverige? När började vanliga människor se sig själva som svenskar? Hur förändrades våra statsbärande institutioner över tid och på vilket sätt bidrog de till skapandet av en känsla av gemenskap i lokalsamhällen runtom i riket? Hur uppfattade vanliga människor framväxten av det moderna Sverige, exempelvis fenomen som skatteindrivning, militärmaktens och postväsendets expansion och kyrkans ord? Dessa och många andra frågor behandlas i en gemensam forsknings- och utbildningssatsning mellan University of Oxford, Uppsala universitet, Lunds universitet samt Kungl. Myntkabinettet, Riksarkivet, Livrustkammaren, Postmuseum och Armémuseum.

Framväxten av det moderna Sverige, 1523–1914:

På väg mot en ny förståelse av svensk och europeisk nationalism

Kungl. Myntkabinettet har påbörjat rubricerade projekt i samarbete med University of Oxford, Uppsala universitet och Lunds universitet samt Riksarkivet, Livrustkammaren, Postmuseum, och Armémuseum. Under 2012 genomförs två forskningskonferenser, som syftar dels till att skriva en vetenskaplig antologi på svenska och engelska, vilken omtolkar framväxten av det moderna Sverige utifrån en bred institutionell ansats, dels till att påbörja ett omfattande forsknings- och utbildningssamarbete mellan nämnda aktörer, som involverar seniora forskare, nydisputerade forskare (postdocs) och doktorander. Samarbetet är en fortsättning på – och en vidareutveckling av – THE OXFORD–UPPSALA PROGRAMME (delprojekt 1 och 2), som bedrivits under åren 2008–2011 med medel från Stiftelsen STINT, John Fell Foundation och Rektorsämbetets strategiska medel vid Uppsala universitet. För mer information, se: www.anst.uu.se/chrislag.

En första utgångspunkt för antologin är att Sverige sannolikt uppvisar det främsta exemplet i Europa på *institutionell kontinuitet* över tid. Samhällsbärande institutioner – som grundades under 1500-talet och framför allt 1600-talet – har i allt väsentligt haft en oförändrad funktion över tid och trängt ned i merparten av lokalsamhällena runtom i riket. Detta torde ha påverkat såväl människors försörjningsvillkor som människors föreställningsvärldar. Utifrån böndernas agerande i exempelvis domstolssammanhang, vet vi att bönderna var synnerligen medvetna om – och tänkte rationellt kring – frågor som rörde deras försörjning – exempelvis i form av skatteindrivning skattebefrielse för postbönder och försörjningsansvar för soldatfamiljer, en per rote, i enlighet med Indelningsverkets föreskrifter. Därtill var kyrkan en viktig aktör vad gäller att sprida budskap (tidig-modern masskommunikation). Det finns således anledning att misstänka att medvetandet om den tidigmoderna statens framväxt inte bara var god, *national recognition*, utan också på sikt bidrog till att skapa en känsla av gemenskap – även mellan människor som aldrig träffats. Detta hänger samman med statsmaktens ambitioner att kontrollera hela riket och de, i internationell jämförelse, få protester som har kunnat noteras. Under 1600-talet tycks en utbredd känsla av gemenskap ha funnits bland eliten och en tydlig ambition att sprida denna brett i riket. Vår hypotes är att nämnda känsla av gemenskap bland eliten successivt spred sig till alltfler i samhället.

En andra utgångspunkt är att Sverige präglas av ett frihetsideal som är att betrakta som en *tidigmodern republikanism* (eller; *liberty before liberalism*), långt före såväl franska revolutionen som industrialismens genombrott. Det var förhållandevis enkelt för vanliga människor att komma i

kontakt – samt föra dialoger och förhandlingar – med den nationella eliten, såsom fogdar, godsherrar, domare – och ytterst konungen. Förekomsten av självägande bönder och byalag samt riksdagens tidiga etablering och lokala förankring är ytterligare tre indikatorer på tidigmodern republikanism. Det finns alltså anledning att anta att den starka centralstatens framväxt (*lateral ethnies*) var förenad med en form av tidigmodern republikanism (*vertical ethnies*). Detta var, precis som historikern Oliver Zimmer påpekade, ett huvudresultat från konferensen, *Towards a New Understanding of Swedish Nationalism 1523–1914*, vilken ägde rum i Uppsala den 9–11 september 2011 inom ramen för THE OXFORD–UPPSALA PROGRAMME (delprojekt 2). Enligt sociologen Anthony D. Smith finns antingen den ena formen eller den andra – inte båda parallellt. Redan här finns anledning att tro att Sverige uppvisar unika särdrag i relation till många andra länder i Europa. En bred institutionell uppbyggnad och kontinuitet, en utpräglad förhandlingskultur samt nya sociala arenor som därigenom skapades utgör fundamenta för dessa särdrag.

Föreliggande hypoteser kommer att studeras ingående med hjälp av ett drygt tiotal forskare som har en lång och gedigen erfarenhet av att jämföra omfattande primärmaterial från den aktuella tidsperioden. I projektet finns även expertis från riksarkivet och fyra nationella museer, vilket underlättar arbetet. Huvuduppgiften är att studera förekomsten, spridningen och betydelsen av *lateral ethnies* och *vertical ethnies*. Två huvudfrågeställningar genomsyrar projektets samtliga delar: (1) När skapar tidigmoderna samhällsinstitutioner också en känsla av gemenskap i lokalsamhällen runtom i riket? och (2) Hur har vanliga människor uppfattat och påverkat framväxten av det moderna Sverige?

Hittills har forskningen i Sverige i huvudsak varit inriktad på att analysera nationella eliters strategier för att förverkliga politiska och ekonomiska projekt, *national identity*. Studieobjekten har många gånger varit koncentrerade till de arenor där nationalism kan förväntas förekomma, *up your face nationalism*. Förvånansvärt få forskare har valt att använda ett gediget urval av primärkällor för att verkligen komma åt samspelet mellan nationella eliter och lokalsamhällena, *national identification*. Detta är uppgiften för föreliggande projekt. Vi ska, genom ingående och arbetskrävande studier av åtskilliga primärmaterial, kartlägga hur samspelet och dialogen gestaltade sig över tid mellan, å ena sidan, nationella eliter och, å andra sidan, lokala aktörer och representanter. Vi ska även i samarbete med Oxford utveckla en metod för hur vi kan skaffa oss kunskap om de människor som inte lämnar skriftliga avtryck efter sig.

När det gäller nationernas och nationalismens förhistoria har Smith lyft fram sex centrala komponenter, som behövs för att kraven på en upplevd gemenskap (eller tidig-modern nationalism) ska kunna sägas förekomma, även om begreppsparet *nation* och *nationalism* inte används: (1) ett namn eller emblem, (2) en myt om en gemensam historia, (3) gemensamma historiska minnen och traditioner, (4) en eller flera element av gemensam kultur, (5) en koppling till ett historiskt territorium/hemland, samt (6) en uppfattad solidaritet, åtminstone bland eliten. Vi misstänker att dessa sex komponenter, i tilltagande utsträckning under perioden 1523–1914, bidrar till att öka förståelsen för det moderna Sveriges framväxt. En *institutionell kontinuitet* och en påtaglig *förhandlingskultur* utgör grunden utifrån vilken en *upplevd gemenskap* antas formeras.

Ett drygt tiotal forskare från Oxford, Uppsala och Lund kommer under åren 2012–2014 att närma sig de två nämnda frågeställningarna utifrån en rad olika primärkällor som alla knyter an till följande samhällsinstitutioner:

- Inledning: Framväxten av det moderna Sverige, 1523–1914. På väg mot en ny förståelse av svensk nationalism.
- Riksdagens framväxt och betydelse för en inkluderande politisk representation.
- Skatteindrivningens legitimitet och lokala förankring.
- Skiftesrörelsens genomförande och behovet av lokala förebilder och framgångsexempel.
- Krigens finansiering och betydelse för tidigmodern gemenskap, särskilt Indelningsverkets utformning, samt framväxten av den tidigmoderna statsskulden.
- Kyrkan som tidigmodern masskommunikator och det svenska språkets spridning.
- Förhandlingar och samförståndslösningar samt konflikter och uppror på en rad sociala arenor, däribland tidigmoderna domstolar och byalag.
- Kontroll av och förhandlingar med rikets periferi: Försvenskningen av Halland och andra landskap.
- Tidigmodern historieskrivning: Att spara och samla nationella föremål och symboler samt att vårda relationen mellan konung och folk/bönder.
- Postväsendets etablering, utformning och betydelse för nationell gemenskap.
- Territoriets formering och framväxten av det moderna kartväsendet.
- Nationalismen under det långa 1800-talet: Två sätt att begripliggöra historien.

Därtill kommer, som nämnts, ett metodologiskt avsnitt att tillägnas frågan om hur man skriver historia om människor som inte lämnar skriftliga avtryck efter sig. Samtliga bidrag i antologin kommenteras av forskarna i Oxford, som också recenserar antologin för tidskriften Nations and Nationalism.

Forskningen om nationalismen under 1800-talet har länge gjorts utifrån modernistiska förtecken och utgångspunkter, men precis som Smith har påpekat så har moderna samhällen en förhistoria. Därtill finns det anledning att fokusera på samspelet mellan nationella eliter och vanliga människor istället för att genomföra ytterligare studier av övergripande karaktär. På så vis kan vi sätta in nationalismen i ett brett historiskt sammanhang. Det är just denna förhistoria och nämnda samspel som vårt projekt avser att initiera och analysera närmare under kommande år.

Nämnda forskare ser ett stort värde i att samarbeta med fyra museer, då dessa kan bidra till att sprida resultaten till en bred allmänhet. Arbetssättet borgar även för att museernas verksamheter genomgår en internationell kvalitetskontroll. Redan under 2012 kommer museerna att genomföra seminarier och föreläsningar inom ramen för sina verksamheter. Därtill ges en gemensam antologi ut, enligt ovan, och skolvisningar erbjuds. Vår förhoppning är att forskningsprojektet ska generera underlag för ett gemensamt utställningsprojekt, våren 2013. Riksarkivets engagemang består både av forskningskompetens och av viktigt stöd vad gäller hanteringen och urvalet av primärkällor.

Projektet leds och samordnas av Kungl. Myntkabinettet, genom FD Christopher Lagerqvist, som under åren 2008–2011 har arbetat som programchef och pedagogiskt ansvarig för forsknings- och utbildningssamarbetet, THE OXFORD–UPPSALA PROGRAMME. Efter en internationell kvalitetsbedömning under 2011 fick projektet högsta betyg (Uppsala universitet, *Kvalitet och Förnyelse 2011*, KoF).